

Dominical

CIÈNCIA
SINCROTRÓ ALBA,
LA LLUM I LA VIDA

▶ 06_07

REPORTATGE
DUES MIRADES
A LA FRONTERA

▶ 02_05

TECNOLOGIA
REBEL·LIÓ A
SILICON VALLEY

▶ 08_09

Els Canyons de la Fou
Viatge al cor del Canigó

-15 anys = GRATUÏT*
*Acompanyat d'un adult.
Fins al 30 d'abril.

www.gorgesdelafou.com
0033 468 391 621

SUD CANIGÓ
www.sudcanigo.com

CANIGÓ
MONTANA ORLANS
DELLA LORRAINE

FOTO PORTADA: LA FITA 523 DE LA FRONTERA ENTRE ESPANYA I FRANÇA ESTÀ SITUADA AL PLA DE LA MUGA, AL TERME MUNICIPAL D'ALBANYÀ (FOTO: CAYETANO MARTÍNEZ)

SUMARI

18 DE MARÇ DE 2018

06_07 REPORTATGE

Sincrotró Alba, la llum i la vida

Situat a Cerdanyola del Vallès, va costar 200 milions d'euros i va entrar en servei el 2012.

08_09 REPORTATGE

Rebel·lió a Silicon Valley

Diversos exdirectius de grans empreses tecnològiques demanen limitar el seu poder.

10_11 ART

La història de l'art que els homes ignoren

La investigadora sud-africana Griselda Pollock remarca el paper de figures femenines.

Dominical

Passeig General Mendoza 2. 17002 GIRONA
Telèfon: 972 20 20 66
dominical.diaridegirona@epi.es

Director Jordi Xargayó	Cap de redacció Alfons Petit	Administrador Fèlix Noguera
----------------------------------	--	---------------------------------------

Dominical 02

Dimenge, 18 de març de 2018

Reportatge

1

TEXT **MATÍAS CROWDER**

Guiats per l'ansia de coneixement o impulsats pel desig d'expressar a través de l'art la fusió d'història i paisatge, camins paral·lels porten Marco Noris i Cayetano Martínez a recórrer les mugues de la mateixa frontera, la del Pirineu a les comarques gironines. Marques frontereres que recorren els seus pics, s'enfonsen en els seus boscos i figuren fins a la més perduda i inexorable cova.

Rastrear les mugues no és tasca fàcil. Per als protagonistes d'aquest reportatge, serà una lluita contra les condicions adverses d'un paisatge únic, el Pirineu gironí, i un camí interior que els canviarà com a persones. Contesa que els submergeix en una veritable aventura rere la seva pista.

A un costat de vells búnquers, al mig de pobles fronterers o enterrades sota la mala herba, la pedra de les fites frontereres, en el pas de les dècades, és testimoni de batalles, del pas de les tropes republicanes que fugien del franquisme, de la història de l'exili de milers de refugiats. La frontera aviat es torna immaterial, carregada de llegendes que es perpetuen en el temps. Marco Noris i Cayetano Martínez recorreran els camins unint mugues i reformulant la realitat de la frontera.

ART A LA FRONTERA

L'experiència serà intensa, físicament dura. Aspror que començaria per l'artista italià resident a Barcelona Marco Noris (Bèrgam, 1971) en la mateixa organització del projecte. No es tracta només de planejar una travessia per la muntanya (d'Andorra a Portbou, en el seu cas), amb els seus problemes d'avituallament, també es tracta de fer possible la creació de 200 petites pintures a l'oli -tècnica que necessita dies d'as-

FOTOS:

1. Cayetano Martínez a la fita fronterera 427, al terme municipal de Lles, a la Cerdanya.
2. La muga 601 és la penúltima de la frontera i es troba a Portbou (amb el nucli urbà al fons).

CAYETANO MARTÍNEZ

3. Marco Noris pintant sobre el terreny durant la seva expedició.

MIQUEL SERRANO JIMÉNEZ

4. Les pintures i els dibuixos que va crear Marco Noris durant el seu recorregut per la frontera, que va exposar al Museu Memorial de l'Exili de la Jonquera.

MARCO NORIS

secatge-, i fer-ho seguint pautes que no es poden controlar, com el lloc i el moment en el qual pintar-les. Resoldre el transport i el suport, reduir el pes i el volum, limitant al mínim la intervenció de l'exterior, perquè l'experiència no perdés el sentit, serà essencial per a l'inici de l'aventura.

La idea que guia Noris és la continuació d'un treball sobre el tema de la memòria històrica, exili i migracions, en què ja feia servir el paisatge com a escenari i com a frontera, com a lloc de pas entre la realitat física i emocional. Homenatge a la vegada cap als immigrants que van creuar i segueixen creuant fronteres en recerca d'una vida millor o per la mateixa necessitat de sobreviure. Gairebé 300 quilòmetres de frontera és tota una peregrinació des de les altures fins al mar, en què l'artista es converteix en *tabula rasa*.

Ja a la frontera, el ritme de treball és tan intens que Marco Noris necessita combinar la pintura amb el dibuix per aconseguir respectar el calendari que s'ha programat al detall per les condicions logístiques. L'acompanya Ama-

2

3

4

Dues mirades a la frontera

Cayetano Martínez ha fotografiat i documentat totes les fites de la frontera entre Espanya i França que hi ha a les comarques gironines; Marco Moris ha convertit aquestes marques en el material de base del seu projecte artístic

ranta Amati, guia de muntanya que l'ajuda en la planificació del recorregut, organitzant el calendari i el menjar. Mengen poc, el que poden portar amb ells, fruits secs, pasta i arrossos deshidratats. Dormen a la intempèrie allà on arriben abans que es faci fosc; també fan estada uns dies en un càmping a Puigcerdà, passen unes nits en pensions al Pertús i Portbou i quatre nits en refugis.

Segueixen la línia de frontera, sovint per petits senders o fora d'ells; es creuen amb molt poca gent. Només les espècies d'animals els fan companyia: mufons, marmotes, guineus, cabriols, senglars, cabres, ovelles, vaques... La travessia permet recórrer una gran varietat de terrenys, travessar petits senders, pistes forestals i costes abruptes. Creuen camps, pugnes altes muntanyes i recorren molts boscos, fagedes, pinedes, matolls, rouredes.

La frontera per la qual transcorren està amarada

d'història. La de centenars de milers de persones fugint de la barbàrie feixista, com el patiment als camps de concentració d'Argelers i Ribesaltes. La nena sense cama del monument a la Vajol, la història romana en els seus vestigis al Pertús i Costoja. El final dramàtic de Walter Benjamin a Portbou i les traces de rituals pagans i faules a l'Alt Empordà. Els cants antifeixistes dels supervivents de la Brigada Mixta N.143 a Bourg-Madame, l'emboscada franquista a uns maquis al Pla de Collants. La història de Quico Sabaté i la seva ruta per l'Hostal de la Muga. Els antics oficis, la desaparició de la cultura rural i l'aparició del turisme hivernal, la transformació del contraban en la compravenda d'alcohol, tabac i sexe al Pertús...

«Podria continuar desfilant vides, hi ha moltes capes d'història a la frontera, recórrer-la ha estat d'alguna manera com transitar per una pel·lícula, un viat-

ge en el temps desvetllant capes i capes», assegura l'artista. «A les fronteres es visualitzen els drames i les contradiccions del nostre món, així com la hipocresia i petitesa dels poders polítics i econòmics. Però mirant d'un altre punt de vista i pensant en els Pirineus, els ports de muntanya han tingut també la funció de pas de persones, bestiar i mercaderies; la frontera sempre ha estat lloc de trobada, intercanvi i compartició. Volent, la frontera podria ser mestissatge i no exclusió».

REFUGIATS EN LA TEMPESTA

El catorzè dia de travessa, baixant des del Pla de les Maçanes per un bosc fora de sender, es veuen atrapats per la tempesta. Completament xops, entre esbarzers i mala herba, aconsegueixen trobar refugi a

CONTINUA A LA PÀGINA 4

R

FOTOS:

5. La muga 476 és al Prat de Rigolisa, a Puigcerdà.

CAYETANO MARTÍNEZ

6. La fita fronterera 512, a Setcases.

CAYETANO MARTÍNEZ

7. Situada al Coll de Finestrelles, a Queralbs, des de la muga 507 hi ha una vista espectacular.

CAYETANO MARTÍNEZ

8. Marco Noris nedant amb el material de pintura per accedir a la Cova Foradada, a Portbou, on hi ha l'última fita fronterera, la 602.

ÀLES NOGUERAS

9. L'artista italià pintant una de les seves obres, amb el mar als peus. JORDI MARTÍNEZ-VILALTA

MARCO NORIS

10. A l'interior de la Cova Foradada, en plena creació d'una pintura.

MARCO NORIS

11. La muga fronterera 577, al Pertús, usada com a part del mur d'un jardí. MARCO NORIS

MARCO NORIS

12. La frontera en ple nucli urbà al barri dels Límits, a la Jonquera; la fita 575 es troba en una columna on figura la data del 1764 i escuts d'armes.

MARCO NORIS

VE DE LA PÀGINA 3

les ruïnes de l'Hostal de la Muga, un tètric edifici que transpira història per cada pedra. Allà, entre runes, estenen la roba i improvisen una foguera.

«Tot d'una, per poques hores, ens vam tornar refugiats, en el sentit més pur; sense mòbil ni GPS, completament aïllats, la realitat ens obliga a la posada en escena del que estàvem homenatjant. Aquell dia vam creuar la frontera entre el salvatge i el civilitzat. Mons paral·lels a pocs quilòmetres que no arriben mai a tocar-se. Malgrat tot el que faci l'ésser humà per intentar protegir-se, el salvatge segueix molt proper, el portem a dins».

L'experiència suposa a més un veritable màster de muntanyisme per a Noris, que surt de Barcelona sense ni tan sols saber posar-se la motxilla i arriba l'últim dia guiant un petit grup en la tempesta. Les vaques, sempre tan quietes i tranquil·les, resulten un gran exemple en els moments més difícils. «Si-gues vaca», es diu a ell mateix l'artista. «Si poden elles, per què tu no?». Gairebé al final del recorregut, Noris troba un queixal de vaca que li sembla un gran premi d'aprenentatge. Des de llavors el tindrà a la seva taula d'estudi perquè no se n'oblidi: «Si-gues vaca, Marco, sigues vaca».

«Va ser un procés de despreniment, renúncia i transformació. Vaig sortir de Barcelona el dia de l'atemptat (17 d'agost de 2017), amb molt d'estrès i dolor; vaig abandonar la meua identitat per les crestes de Núria, em vaig tornar muntanya i frontera, em vaig transformar en el terreny que estava trepitjant i vaig arribar al mar en silenci». El viatge es converteix en un camí interior. «Hi ha moltes fronteres, una per cada lloc i una per cada persona que la creua; el concepte de frontera és ampli com cadascuna d'elles, no puc canviar una cosa canviant, però vaig poder en-

riquir la meua idea d'ella, donar-li una cara més, la meua».

Arribat al final del recorregut, encara falta la més difícil de les mugues per retratar. La que es troba a la cova Foradada. Noris decideix fer el viatge en vaixell, únic mitjà d'accés. Allà, sense dubtar-ho, es llança a l'aigua i hi entra nedant, carregant el material per pintar en una taula de natació. Ja a la cova, sobre una roca, tremolant pel vent fred de la tramuntana, pinta l'última muga del viatge.

El camí, recorregut l'estiu de 2017, va donar el seu fruit: un total de 212 quadres, dels quals 82 són olis, 9 tècniques mixtes i 121 dibuixos. Ja han estat exposats al Museu Memorial de l'Exili (Mume) de la Jonquera i continuen en el present el seu periple en mostres i exposicions. Marco Noris prepara una publicació produïda per La Capella, Institut de Cultura de Barcelona, publicació que serà presentada

a l'abril juntament amb les peces realitzades en el camí.

ATRET PER LA FRONTERA

Per a Cayetano Martínez (Girona, 1969) tot va començar l'estiu de 2013, quan es trobava a la platja llegint un llibre sobre el poble de Portbou. Entre les seves pàgines, li va despertar la curiositat una fotografia d'un enigmàtic número sota una creu, gravats en una gran pedra de la muntanya sota la qual es trobava en aquell moment. Van resultar ser unes marques que formen part de l'atermament de la frontera hispanofrancesa, des del mar Mediterrani fins al mar Cantàbric, segons el Tractat dels Pirineus de 1659.

En aquelles dates, Martínez realitzava excursions periòdiques per la frontera, pel que va decidir localitzar i fotografiar totes les mugues que apareixien en el llibre, corresponents al municipi de Portbou, del qual ja coneixia tota la costa, però no així la seva muntanya. El que va seguir es va convertir gairebé en una mania, hi havia alguna cosa de la frontera que l'atreia i que tenia a veure, alhora, amb una recerca personal.

Mentre fa camí al caminar, descobreix que l'empresa tot just iniciada no serà tan grata com imagina, ja que a la Frontera li sembla bé abandonar de tant en tant el camí marcat per l'home, per seguir els seus propis camins. Per localitzar totes les fites frontereres que li faltaven no n'hi hauria prou amb avançar seguint les indicacions de les rutes locals. Necessitaria examinar al detall la cartografia, investigar a la xarxa de xarxes, explorar arduos senders *in situ* i sobretot caminar durant jornades senceres, sota condicions adverses com la calor extrema, el dur fred dels Pirineus a l'hivern, o sent castigat per la tramuntana, les ràfegues de vent huracanats que no volen saber res ni amb estacions ni amb fronteres.

8

9

10

11

12

Algunes mugues frontereres es trobaven, en aquell temps, a l'abric de les mirades foranes, ocultes rere una espessa capa d'esbaraca i ortigues, o enterrades sota una manta de fullaraca, ja ben entrada la tardor. No van ser poques les jornades de derrota, en què tornava a casa sense haver trobat res. Però al final l'empresa no va ser en va.

Quan va completar la totalitat de les fites frontereres situades al terme municipal de Portbou va continuar amb les de Colera, després les de Rabós, i així fins a completar tota la comarca de l'Alt Empordà, i després va prosseguir cap a la Garrotxa i el Ripollès, fins a finalitzar amb tota la frontera de Girona a la comarca de la Cerdanya.

Aquesta fascinació per les fronteres, que va començar com una simple excursió per l'Albera, va acabar convertint-se, segons Cayetano Martínez, en el seu personal «camí de Santiago». Per cada muga hi havia un camí a recórrer, una foto que es convertia en molt més que un trofeu, un periple interior de reflexió i coneixement. El pas següent va ser bolcar el resultat de tota la feina que havia portat a terme en una pàgina web, www.mojonesdelospirineos.com, que avui en dia es pot visitar i que conté les fotografies i localització de cadascuna de les mugues registrades, al marge d'altra informació relacionada.

MUGUES IMPOSSIBLES

La de més difícil accés és sens dubte la 542, situada al llit del Riu Major, en un lloc conegut com l'Era de les Mongetes, a Albanyà. L'itinerari per arribar-hi és molt emboscats i perdedor. «Quan em disposava a localitzar-la no posseïa cap aparell tipus GPS, de manera que vaig haver de sol·licitar la inestimable ajuda de Serge Poncet i Jean Iglesias, dos grans experts en les mugues», comenta Martínez.

«Hi ha diverses fites que em van costar de localitzar, sobretot perquè al principi anava amb el plànol imprès en paper i no tenia les facilitats que hi ha ara per situar-te en un punt geogràfic. Recordo per exemple la 596, situada al Coll de Tarabaus (Portbou), que en haver-se esborrat la pintura blanca quedava molt camuflada amb l'entorn. Vaig haver d'anar fins a tres vegades per trobar-la. La 543, a la Collada d'en Proi (Albanyà), també em va costar força, així com la 481, en trobar-se dins d'una propietat privada i en un lloc envaït per la vegetació. La 467/1 va ser particularment difícil de localitzar en trobar-se literalment enterrada en un camp d'ortigues, al costat de la via del tren de Barcelona a Tor de Querol, a Puigcerdà».

Per Martínez va ser un moment especial poder arribar a veure en persona la muga 602, situada a l'interior de la Cova Foradada, a Portbou. «Coneixia gent que hi havia accedit per mar, per terra és pràcticament impossible, amb l'ajuda d'una barca o remant en una piragua. Jo em vaig acostar tot el que vaig poder per terra, i després em vaig llençar a l'aigua i vaig anar nedant fins arribar-hi. La sorpresa va ser quan vaig treure la meva càmera de fotos, que portava molt protegida -o això creia jo- i estava completament xopa, de manera que no dispo de cap foto d'aquesta muga, de moment...».

Quin sentit té posar una fita a l'interior d'una cova inaccessible, com és la Foradada? Martínez ho explica en el desacord per decidir on acabaria la frontera pel costat de la Mediterrània. Al final es va decidir col·locar l'últim fita a l'interior d'aquesta cova amb dues entrades, de manera que s'hi pot accedir, per exemple, pel costat espanyol i sortir pel francès, o viceversa.

A dia d'avui no hi ha fites «tramposes», segons assenyala l'expert, ja que la seva situació està perfectament controlada, tant per les autoritats espanyoles com per les franceses, mitjançant els mitjans més moderns de geolocalització. «Una altra cosa és que antany hi hagués algun canvi de posició de fites, amb nocturnitat i traïdoria, per obtenir amb això una mica més de terreny per a un ús propi».

«El que sí que hi ha són les excepcions en el Tractat dels Pirineus. La frontera hauria de passar per l'eix dels Pirineus però això no és així en alguns casos, com ara el poble de Costoja, el Santuari de la Mare de Déu de les Salines, el Fort de Bellaguarda... El més clar exemple d'aquestes excepcions és la Vall d'Aran, que és espanyola malgrat estar situada a la cara nord dels Pirineus». Curioses són també les mugues que es troben al mig del poble d'Els Límits, al qual separen en dos: el barri dels Límits, pertanyent al municipi de la Jonquera, i el poble del Pertús formen un sol nucli urbà. Es pot, per exemple, aparcar el cotxe en territori francès i baixar del mateix en territori espanyol.

Algunes mugues es troben en llocs històrics rellevants, com la del Coll de Panissars, punt d'unió entre la Via Domitia, que creuava la Gàl·lia fins arribar a Roma, i la Via Augusta, que creuava la Hispània fins a la llunyana Cadis (Gades). Allà s'hi tronba una de les mugues més antigues, una piràmide del 1764.

Quan Marco Noris es va proposar el projecte de retratar cada fita, Cayetano Martínez li va resultar una ajuda indispensable per recórrer el camí. Ningú com ell coneixia amb tanta precisió la localització de cadascuna.

El camí de les mugues, que va començar com una curiositat, es va convertir amb el temps en tota una experiència personal. «Si alguna cosa ha après durant aquest llarg recorregut, en el qual he trobat a grans amics com Serge, Eef, Jean, Charles, Josette, Alain-Pierre, Marc, Joan, és que la frontera que abans ens separava ara ens acosta», postil·lava Cayetano Martínez al final de l'entrevista. ▀